

Силата на публичната реч в България и в днешния свят

Книгата на д-р Елена Крейчова и доц. д-р Надежда Сталянова *The Power of public speech* („Силата на публичната реч“), част от научното изследване „Езикова агресия и обществото“ по проект №ДН10/7, засяга важни аспекти от публичната комуникация и нейните проблемни области. Двете изследователки се занимават с особеностите и проявите на публичната реч от повече от десетилетие, видно от множеството им основополагащи за тази сфера публикации.

д-р Мария Пилева

Главната цел на новата им книга е създаване на лингвистичен модел на езиковата агресия в различните дискурси на българската публична реч, като се търсят сходства и общи идеи. Направен е и успешен опит за синтез на типологията на този вид агресия в сферите на публичната реч. Изследването е интердисциплинарно поради факта, че езиковата агресия е част от психиката, поведението и езиковата култура на индивида, изучавани от лингвисти, психолози, социолози, антрополози, етнологии, джандър изследователи, специалисти по маркетинг и реклама и др. Конкретно за българската среда авторките споделят, че „рядко сме свидетели на демонстративна реч на омразата, но твърде често – на езикова агресия, нетолерантност към опонентите и към тези, които имат различно мнение“ (с. 7) и се опитват да открият причините за това явление.

Мотото на книгата е библейският цитат „Смърт и живот има в силата на езика, и ония, които го обичат, ще ядат плодовете му“ (Притчи 18:21). Тя се състои от предговор, десет глави, към повечето от които са избрани за мотото още цитати, свързани със силата и въздействието на думите, от творци като Публилий Сир, Р. Киплинг, П. Коелю, Сенека, У. Чърчил, Дж. Оруел, библиография и две резюмета – на български и руски език. Първата глава „Агресия и езикова агресия“ търси универсално определение на агресията, но се оказва, че мнозина учени от различни сфери

се плъзгат по повърхността на понятието. Осъзната е необходимостта от определяне на теоретико-практически задачи за посочване на принципите на ефективно общуване. В центъра на вниманието на главата остават проблемните ядра на езиковото насилие, вербалната агресия, езиковата манипулация, разглеждани не само като прояви „чрез езикови единици, но в много силна степен и с налагане от страна на говорещия на свое речево... поведение, отказ от диалог, неумение да се слуша събеседникът“, вкл. скрита агресия (с. 188–189). Представена е и най-често срещаната в лингвистиката концепция за езикова агресия.

Във втората глава „Езикова агресия, език на омразата и свободата на словото“ се засяга свободата на словото, която включва не само права, а и задължения, съгласно Европейската конвенция за правата на човека. Е. Крейчова посочва коректно с какво може да влезе в конфликт свободата на словото и от какво да бъде ограничена, като обръща внимание на факта, че „тя може да бъде използвана и за подстрекаване на насилие, разпространение на омраза или застрашаване на обществото“ (с. 191). Отделено е внимание и на т.нар. престъпления на омраза, чиято съставна част е именно езикът на омразата, който бива подложен на дисекция, за да се определят различните му аспекти.

Главата „Общество, публичен език, медии“ и следващите две глави акцентират върху ролята на медиите при формирането на модерната пуб-

лична сфера и нейната трансформация. Посочени са изходни пътища от едностранчивостта и манипулацията на информацията в плурализма, както и в умножаването на каналите и източниците на информация, припомнят се принципите на добрата и качествената журналистика, „законите“ на виртуалното пространство.

Благодарение на технологичното развитие, комуникацията се превръща от монолог в диалог, но не трябва да се забравя въпросът за границите между свободата на словото и речта на омразата. Именно на това са посветени шеста и седма глави в контекста на изразяване на лично мнение онлайн. В тях са разгледани начините за регулация на публичната агресия, а именно публикуваните правила в онлайн медии и форуми за съдържанието на статии и коментари. Изследователският интерес тук е насочен към въпроса дали в българската онлайн медийна среда съществуват ясно определени политики на отделните медии, как са представени и какви принципи следват. В първата от тези глави са разгледани четирнадесет от най-популярните български онлайн информационни агенции и портали, вкл. издания на вестници, като са маркирани случаи на липса на възможност за коментари, но винаги са налице текстове, посочващи, че език на омраза не се толерира, а някъде съществуват и технологически механизми за ограничаване на обидни и нецензурни думи. Интересни примери с две дела от съдебната практика

ELENA KREYTCHOVA is an assistant professor in the Department of Slavonic Studies, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno. She teaches practical Bulgarian language and gives lectures on Old Church Slavonic language, theoretical grammar of south Slavonic languages, historical grammar of Slavonic languages, theory of translation and Bulgarian literature and culture. She is also a lecturer at Comenius University, Bratislava, Slovakia, where she teaches Old Church Slavonic language and comparative grammar of Slavonic languages. She graduated Slavonic and English Philology at Sofia University "St. Kliment Ohridski" in 1996. She defended her PhD thesis in Old Church Slavonic Studies and Slavonic Languages at Masaryk University, Brno in 1999. She is also an author of numerous scientific publications on comparative linguistics, as well as dictionaries. She is a court interpreter at the Ministry of Justice of the Czech Republic since 2001 and translates fiction and specialised literature.

NADEZHDA STALYANOVA is an associate professor at the Department of Bulgarian Language, Faculty of Slavonic Studies at Sofia University "St. Kliment Ohridski". She graduated Slavonic and English philology at the same faculty in 1996. Her PhD thesis was on Comparative Slavonic Linguistics. She teaches contemporary Bulgarian language, Bulgarian as a foreign language, gives lectures on Lexicology, Phonetics and Lexicology, Political and Journalistic Speech, Rhetoric and Public Speaking. She is a member of the editorial committee of two scientific journals. Since 2010 she is the founder and director of the Centre for Analysis of the Political and Journalistic Speech.

Elena Kreytchova – Nadezhda Stalyanova

THE POWER OF PUBLIC SPEECH

Elena Kreytchova – Nadezhda Stalyanova

THE POWER OF PUBLIC SPEECH

иллюстрират възможността за субективна интерпретация на тази материя. Следващата глава прави обстоен преглед на правилата в единнадесет интернет форума, засягащи езиковия етикет, като отново се потвърждава „категоричната забрана за използване на груб език, вулгаризми и нецензурни думи, подигравки, гневни изказвания..., прояви на агресия, расизъм, верски и религиозни коментари, неприязън и нетолерантност“ (с. 199).

В главата „Думи и мисли в окови или на свобода?“ е направен кратък исторически обзор на идеята за политическа коректност като начин на градене на принципи на общуване още от появата ѝ през 18. век и нееднозначната ѝ рецепция от обществото. Посочен е и проблемът със „своеобразно[то] шизофрено езиково поведение, тоест коректно публично говорене и некоректно в битов, приятелски кръг“ (с. 200).

Девета глава „Ядем ли малки негърчета?“ засяга практическата страна на въпроса за политическата коректност в рамките на реални съдебни дела на КЗД от 2016 г., за които Н. Сталянова представя експертни лингвистични

експертизи за семантиката, етимологията, функционирането на лексеми и фразеологизми. Казусите са свързани с дискриминация в наименованието на бисквити „Негърче“ и фразата „лъжа като циганин“. Тези два случая карат читателя отново да си зададе въпроса какво представлява политкоректната лексика, а в главата е представен извод, че тя „не е универсална и хомогенна в своя състав и семантика в различните култури“, а „динамична и възприемането на семантиката ѝ подлежи на промяна“ (с. 202).

Последната глава „Силата на езика през призмата на Холивуд и лингвистиката“ разглежда лингвистичните теории на Анна Вежбицка и на Сепир и Уорф, пресъздадени в сюжета на филма „Първи контакт“ (Arrival), като търси отново отговор на това що е език – дар, инструмент или оръжие.

Без да претендират за пълнота и изчерпателност на изследваните в книгата обекти, двете авторки съумяват да поставят основни въпроси за тенденциите в развитието на езика на съвременното общество и да представят една прецизно изработена картина на светлите и тъмните моменти в тях. ♦

Д-р Елена Крейтчова е главен асистент в Катедрата по славистика към Философския факултет на Масариковия университет, Бърно, Чехия. Преподавател е по практически български език и чете лекционни курсове по старобългарски език, по теоретична граматика на южнославянските езици и по историческа граматика на славянските езици. Завършва славянска и английска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1996 г. Специализира в Масариковия университет в Бърно и в Карловия университет в Прага.

Доц. д-р Надежда Сталянова е преподавател по съвременен български език към Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Кл. Охридски“. Завършва славянска и английска филология в същия университет през 1996 г. Води семинарни упражнения по лексикология на българския език, фонетика на българския език, езикова култура, съвременен български език, теоретична граматика на полския език и лекционни курсове по лексикология на българския език, фонетика и лексикология на българския език, стилистика на полския език, парламентарна реч, реторика. От 2010 г. е основател и директор на Центъра за анализ на политическата и журналистическата реч.